

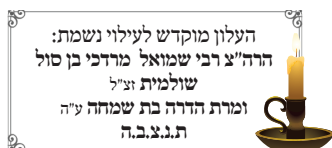
מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

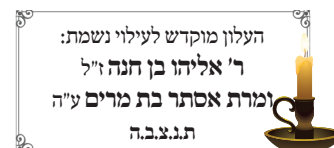
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום ד' ה' אדר-יום ג' י"א אדר תשפ"א

מסכת פסחים פ"ח-צ"ד

שבוע פרשת תרומה

דף פ"ח

יתום ששחטו עליו אפוטרופסין וכו'. שמעת מינה: יש ברירה!
- אמר רבי זירא: שה לבית מכל מקום.

פירש"י, שהלימוד מפסוק זה שאיש בעל הבית יקח הפסח לאנשי ביתו אף כנגד דעתם [וכן ביאר המאירי]. אמנם התוס' ביארו, שהלימוד מפסוק זה שמדאורייתא אין צריך מינוי על הפסח אלא יכולים לאכול ממנו בלי מינוי, שר' זירא [שהוא בעל המימרא כאן] סובר בנדרים [ל"ו א'] ד"שה לבית אבות" לאו דאורייתא. ומה שאין בזה משום ספיה לקטן [ר"ל מצד מה שמדרבנן צריך מינוי], כיון שיש בזה חינוך למצוה [והעיר בהגהות מלא הרועים, דכיון שהוא רק איסור דרבנן י"ל שכלל אין בו איסור ספיה, עיי"ש]. והר"ן והתוס' בנדרים [שם] פירשו, שאף שבשאר בני אדם הראויים להימנות על הפסח מחוייבים הם בכך, אך קטן כיון שלא שייך בו מינוי אינו מחוייב. והרמב"ם [פ"ב ה"ד] כתב, שאין עושים חבורה שכולה קטנים שאינן בני דעת. עוד פסק [פ"ה ה"ז] שקטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני [כדעת רבי להלן צ"ג א'], אך הוסיף, שאם שחטו על הקטן בקטנותו הרי הוא פטור מפסח שני. ובמפרשים האריכו בביאור שיטתו [ובחידושי רבינו חיים הלוי ובאור שמח פ"ה ה"ז ביארו, שלדעת הרמב"ם וכן לדעת רש"י והמאירי הנ"ל לעולם שה לבית אבות דאורייתא, אלא דשייך בקטנים מינוי בלי דעתם].

ולגבי דין זה של יתום שיכול לאכול היכן שרוצה, כתב הרמב"ם [פ"ב ה"א] דדין זה הוא דוקא ביתום קטן, אבל יתום

גדול נעשה כממנה עצמו על שני פסחים, והממנה עצמו על שני פסחים אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון.

תנו רבנן: שה לבית - מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים, בין מדעתן בין שלא מדעתן. אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן.

מסקנת הגמ', ד'מדעתן' שצריך בבניו הגדולים וכו', הוא אפילו אם שותקים תלינן דניחא להו. ורק אם אומרים בפירוש שאין הם רוצים שישחט עליהם נקרא 'שלא מדעתן'. וכן אם שחטו על עצמם אין לך מיחוי גדול מזה. ובבנו ובתו הקטנים וכו' אפילו אם אומרים בפירוש שאין הם רוצים שוחט עליהם, ואפילו אם שחטו בפני עצמם יוצאים דוקא בשל רבם ואביהם. וכן פסק הרמב"ם [פ"ב ה"ח].

וכתבו תוס', דלענין זה אינו תלוי אם הם הבנים סמוכים על שולחן אביהם או לא [וכן העתק בפשיטות בליקוטי הלכות].

עבד של שני שותפין וכו'. רמי ליה רב עינא סבא לרב נחמן, תנן: עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן. והתניא: רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל! - אמר ליה: עינא סבא, ואמרי לה: פתיא אוכמא, מיני ומינך תסתית שמעתתא. מתניתין - בדקפדי אהדדי, ברייתא - דלא קפדי אהדדי.

פירש"י, שההקפדה הוא ששני הבעלים אינם רוצים להנות זה מזה ולכן לא יאכל משל שניהם. ובתוס' הביאו שיש

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמונחה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורם זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

מפרשים שאין כל אחד רוצה להנות את חבירו, ודחו פירוש זה וקיימו פירש"י שאין כל אחד רוצה להנות מחבירו. ובליקוטי הלכות [בתורת הקדשים] הביא, שיש שביארו שההקפדה היא שאם יאכל העבד אצל חבירו ימשך ליבו אליו ויגנבנו.

מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו וכו'. משל רבו הוא דלא יאכל, אבל משל עצמו - יאכל. והא תניא: לא יאכל לא משלו ולא משל רבו! - לא קשיא: כאן - כמשנה ראשונה, כאן כמשנה אחרונה.

פירש"י ור"ח, דלפי משנה ראשונה לא יאכל משל עצמו מפני שאין חלק עבדות נמשך אחר דעתו, ולפי משנה אחרונה הואיל ובידינו לשחררו הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו.

וברמב"ם [פ"ב ה"ג] כתב: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו עד שיעשה כולו בן חורין. עכ"ל. והשיג עליו הראב"ד, שזה דלא כמשנה אחרונה, דלמשנה אחרונה אוכל משל עצמו. וכתב הכסף משנה, דאפשר לומר שהרמב"ם מפרש דלמשנה ראשונה יאכל משל עצמו [וליהיך מפירש"י], כי מאחר שצד חירות ניכר לעצמו שהרי עובד את עצמו יום אחד צד עבדות נגרר אחריו ואוכל משל עצמו, אבל למשנה אחרונה שלא עשו לו תקנה לעבוד את עצמו יום אחד אין צד חירות ניכר הלכך אין צד עבדות נמשך אחריו וכיון שכן לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו. ועוד האריך הכסף מש"ם שם בענין זה, עיי"ש. ובליקוטי הלכות [תורת הקדשים] הביא ב' השיטות בזה.

משנה. האומר לעבדו: צא ושחוט עלי את הפסח. שחט גדי - יאכל, שחט טלה - יאכל. שחט גדי וטלה - יאכל מן הראשון. שכת מה אמר לו רבו כיצד יעשה - ישחט טלה וגדי, ויאמר: אם גדי אמר לי רבי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי רבי - הטלה שלו וגדי שלי. שכת רבו מה אמר לו - שניהן יצאו לבית השריפה, ופטורין מלעשות פסח שני. גמרא. פשיטא, שחט גדי יאכל! - אף על גב דרגיל בטלה ... והא תניא: אין נמנין על שני פסחים כאחד! - מתניתין במלך ומלכה ... שכת מה שאמר לו רבו וכו'. שלי? מה שקנה עבד קנה רבו! - אמר אביי: הולך אצל רועה הרגיל רבו אצלו, דניחא ליה בתקנתא דרביה, ומקני ליה חד מינייהו על מנת שאין לרבו רשות בו. שכת רבו מה שאמר לו וכו'. אמר אביי: לא שנו אלא ששכת אחר זריקה, דבעידנא דאזריק דם הוה חזי לאכילה ...

מבואר בסוגיא, א. שהאומר לעבדו לשחוט עליו את הפסח, אע"פ שדרך רבו לשחוט טלה בכל שנה והלך ושחט עליו גדי או להיפך, הרי זה יאכל ממנו, שהרי לא פירש ואמר לו שחוט ממין פלוני. ב. שחט עליו גם גדי וגם טלה אינו אוכל משניהם אלא יצאו לבית השריפה, שאין נמנים על ב' פסחים. ג. אם היה מלך או מלכה ואמר לעבדו לשחוט עליו ושחט גדי וטלה יאכל מן הראשון. ד. האומר לשלוחו צא ושחוט עלי את הפסח וקבע לו גדי או טלה, ושכת מה אמר לו רבו, הרי זה שוחט גדי וטלה ואומר אם גדי אמר לי משלחי, הרי גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי משלחי הרי טלה שלו וגדי שלי.

ה. באופן הנ"ל שרבו קבע לו גדי או טלה ואף רבו בעצמו שכת מה אמר לו, שניהן יצאו לבית השריפה. ואם שכת קודם הזריקה חייבים בפסח שני כיון שבשעת הזריקה לא היה ראוי לאף אחד מהם, אך אם זכר בשעת הזריקה ואח"כ שכת פטורים מפסח שני כיון שבשעת הזריקה היה ידוע. ו. התקנה הנ"ל ששוחט גדי וטלה שייכת גם בעבד שאומר אם טלה אמר לי רבי וכו' ל לגבי שליח, אלא שעבד אין לו כלום דמה שקנה עבד קנה רבו, ולכן הולך אצל רועה של רבו הרוצה בתקנת רבו שלא ישאר בלא פסח, ומקנה ליה בהמה ע"מ שאין לרבו רשות בו שיוכל לעשות בו מה שירצה, ואז יוכל להתנות כנ"ל.

וכן נפסק כל זה ברמב"ם [פ"ג ה"א ב].

... איכא דמתני לה אברייתא: חמשה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה, ונמצאת יבלת באחד מהן - כולן יוצאין לבית השריפה, ופטורין מלעשות פסח שני. אמר אביי: לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה ...

מבואר בגמ', דחמשה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה ונמצאת יבלת שהיא מום באחד העורות, ואין ידוע מאיזה פסח היה עור זה, כל הפסחים יצאו לבית השריפה. ואם נתערבו קודם זריקת דמן חייבים כולן בפסח שני, כי בזמן זריקת הדם לא היו הם ראויים לאכילת בשר, אבל אם נתערבו אחר זריקה פטורים מלעשות פסח שני, ואף שאחד מהם ודאי לא יצא ידי חובתו מחמת המום שבבהמתו, אי אפשר לתקן בזה, שהרי אין ידוע מי הוא, ואם יקרבו כולם פסח שני נמצא ארבעה מביאים חולין בעזרה, ואם ימנו כולם על פסח אחד נמצא נשחט שלא למנויו, שאלו שכבר יצאו אין מנינים כלום.

וכן פסק הרמב"ם [פ"ג ה"ט].

דף פ"ט

משנה. האומר לבניו: הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים. כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו - זכה בחלקו, ומזכה את אחיו עמו. גמרא. שמע מינה: יש ברירה! - אמר רבי יוחנן: כדי לזרזן במצות קאמר. דיקא נמי, דקתני: ומזכה את אחיו עמו. אי אמרת בשלמא דאמנינהו מעיקרא - שפיר. אלא אי אמרת דלא אמנינהו מעיקרא, לבתר דשחית מי קא מתמנו? והא תנן: נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט. שמע מינה. תניא נמי הכי: מעשה וקדמו בנות לבנים, ונמצא בנות זריזות ובנים שפלים.

מבואר, דהממנה בניו על פסחו ובשעה שהלך לשוחטו אמר להם הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים, תלינן שאין כונתו לחזור בו ממה שמינה את כל בניו על פסחו, אלא כונתו שמי שיעלה ראשון יהיה הוא העיקר וכדי לזרזם, וע"כ כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו.

משנה. לעולם נמנין עליו עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד. נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט, רבי שמעון אומר: עד שיזרק את הדם. גמרא. מאי קא משמע לן? - הא קא משמע לן: דאף על גב דאימני עליו חבורה זו - חוזרת, ונמנין עליו חבורה אחרת. נמנין ומושכין את ידיהן עד שישחט וכו'. אמר אביי: מחלוקת לימשך, דרבנן סברי: מהיות משה - מחיותיה דשה, ורבי שמעון סבר: מהיותיה דשה. אבל לימנות - דברי הכל עד שישחט, דאמר קרא במכסת נפשת והדר תכסו ...

מבואר, דבעינן שיהיה כזית לכל אחד ואחד מבני החבורה, ואם נמנו עליו חבורה אחת ורוצים כולם לחזור ולמשוך ידם ממנו הרשות בידם. וכתב רש"י, שמה שפירשו בגמ' "חוזרת ונמנית עליו חבורה אחרת" הוא דלא כר' יהודה דאמר לקמן [צ"ט א'] ובלבד שיהיה אחד מבני חבורה ראשונה קיים עליו. ומבואר ברש"י שאף אחד מבני החבורה אין צריך שישתייר. אמנם יש ראשונים שסוברים שלכו"ע צריך שעכ"פ ישאר אחד מבני החבורה הראשונה ולא יהיה הפסח אפילו שעה אחת בלי בעלים [עי' לעיל תוד"ה ונטרחו, ובלקוטי הלכות בתורת הקדשים], וברמב"ם [פ"ב ה"ד] ובמאירי נראה, שמה שאמרו חוזרת ונמנית עליו חבורה אחרת היינו באדם שהשה שלו והמנה חבורה על פסחו, ורוצה להמנות עכשיו עוד אחרים שלא מדעתם של הראשונים, וחידשה המשנה שכל זמן שיש לכל אחד כזית, יכולים הבעלים להמנות מי שירצו. שלא היה בדעתם אלא לתת כזית לכל אחד. וכ"כ השפת אמת.

ופסק הרמב"ם [שם] כדעת רבנן דאף לימשך אין מושכים ידיהם ממנו משנשחט.

משנה. הממנה עמו אחר בחלקו - רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו, והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן. גמרא. איבעיא להו: בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות, מהו שיאמרו לו טול חלקך וצא? מי אמרינן: מצי אמר להו הא קבילתון. או דילמא: מצו למימר ליה כי קבילנן - לתיקוני זביחה, אדעתא דאכלת טפי מינן - לא קבילנן ...

פסק הרמב"ם [פ"ב ה"ו], דהממנה אחרים עמו על חלקו ולא ידעו בהן בני החבורה הרי בני החבורה רשאין ליתן לו חלקו אחר שיצלה בעת האכילה ובני החבורה אוכלין משלהן והוא אוכל חלקו עם האחרים שמנה עליו בחבורה שנייה, וכן בני החבורה שהיה אחד מהם גרגרן רשאים להוציאו מהן ונותנין לו חלקו ויאכלהו בחבורתו, ואם אינו זולל אינן רשאין ליחלק. עכ"ד. וכמסקנת הגמ' שכשהיו ידיו יפות יכולים ליחלק ממנו, אך דוקא באופן כזה ולא כשסתם רוצים להיחלק.

תנו רבנן: הממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו - מעות שבידו חולין. והמוכר עולתו ושלמיו - לא עשה ולא כלום, ומעות כל שהן יפלו לנדבה. וכי מאחר דלא עשה ולא כלום, מעות אמאי יפלו לנדבה? - אמר רבא: קנסא ...

מבואר בסוגיין, דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום, ואין הקרבנות אלא לשם בעלים הראשונים, ודין תורה שיחזרו המעות ללוקח כחולין כמו שהיו, אכן קנסו חכמים ללוקח שיפלו המעות לנדבה לקיץ המזבח שלא יוכל לקנות פעם אחרת עולה ושלמים של אחר, ואפילו היה הבהמה שוה ארבעה ומכרה בחמשה אפ"ה החמשה כולן יפלו לנדבה, וכן כתב הרמב"ם [פ"ד ממעילה ה"ח].

ומוכח בסוגיא, דמה ששנינו מעות שבידו חולין היינו אפילו אם הקדיש אותם מתחילה לפסח, אפ"ה כיון שנמנה עם חבירו על פסחו ונתן לו המעות יכול להוציאם לחולין, דמעיקרא כי מפריש להו אדעתא דהכי מפריש להו.

ואיתא לקמן [צ"א א'] : תניא, "אם ימעט הבית מהיות משה" - החייהו משה, מכדי אכילה, ולא מכדי מקח [שאם אין לו מעות לצורך עצים לצליית הפסח רשאי למכור לאחרים פסחו ולקחת מעותיהם לצורך זה, וכדלהלן]. רבי אומר: אף מכדי מקח [שאם אין לו מעות לסחורה רשאי למכור פסחו לאחרים]. שאם אין לו - ממנה אחר עמו על פסחו ועל חגיגתו ומעות שבידו חולין, שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן. רבה ורבי זירא: חד אמר: בעצים לצלייתו - כולי עלמא לא פליגי, דכיון דתקנתא דפסח הוא - כגופא דפסח דמי. כי פליגי - במצה ומרור. רבנן סברי הא אכילה אחריתי היא, ורבי סבר כיון דהכשירו דפסח הוא, כגופא דפסח דמי. וחד אמר במצה ומרור נמי, כולי עלמא לא פליגי, דכתיב על מצות ומררים יאכלהו, דכיון דמכשירין דפסח נינהו - כפסח דמי. כי פליגי - ליקח בו חלוק, ליקח בו טלית. רבנן סברי מהיות משה אמר רחמנא - החייהו לשה [ולכן מותר למכור דוקא בשביל דברים שנצרכים לאכילת הפסח]. ורבי סבר החיה עצמך משה [ולכן גם דברים שהם צורך האדם מותרים].

וכתב הרמב"ם [פ"ד ה"י י"א] : עצים של צליית הפסח כפסח, וכן מצה ומרור הואיל והן מכשירי הפסח הרי הם כפסח, ואם לקח ממעות הפסח ממי שמנה אותן עמו כדי למנותן עמו במצה ומרור, או להיות לו חלק בעצים שצולה בהן הרי המעות חולין. עכ"ל.

וביאר הכסף משנה, שהרמב"ם פסק כרבי, ובמחלוקת רבה ור' זירא פסק לחומרא שדוקא לשם עצים לצליית הפסח או למצה ומרור מותר להשתמש עם דמים אלו. והטעם שפסק הרמב"ם כרבי הוא מחמת שהאמוראים נחלקו בשיטתו ומשמע מזה דהלכה כמותו. והמשנה למלך הקשה ע"ד הכסף משנה, והוכיח שהרמב"ם פוסק לקולא גם במחלוקת זו של רבה ור' זירא ומותר ליקח ממעות אלו שנתנו בשביל המינוי אף לצורך חלוק וטלית, עיי"ש. עוד הביא המשנה למלך, שבספר קרבן חגיגה כתב, דמותר הפסח יכול ליתן אותם כדי לבדוק ולבער החמץ שברשותו, עיי"ש.

והאור זרוע [ח"ב סי' ר"כ] פסק כרבנן, דיחיד ורבים הלכה כרבים, ובמחלוקת רבה ור' זירא כתב דמסתבר דפליגי רק לענין חלוק וטלית, אבל במצה ומרור לכו"ע שרי, ולכן פסק דמותר לקנות במעות אלו מצה ומרור אבל לא חלוק וטלית.

ובליקוטי הלכות הביא שני הדעות הנ"ל.

דף צ'

משנה. זב שראה שתי ראיות - שוחטין עליו בשביעי. ראה שלש - שוחטין עליו בשמיני שלו. שומרת יום כנגד יום - שוחטין עליה בשני שלה. ראתה שני ימים - שוחטין עליה בשלישי. והזהב שוחטין עליה בשמיני. גמרא. אמר רב יהודה אמר רב: שוחטין וזורקין על טבול יום ומחוסר כפורים, ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ועולא אמר: אף שוחטין וזורקין על טמא שרץ ...

זב שראה ב' ראיות צריך לחכות ז' נקיים וביום השביעי יכול לטבול ואז הוא 'טבול יום' עד הערב, ומכיון ששוחטים וזורקים על טבול יום שוחטים וזורקים עליו בשביעי שלו. זב שראה ג' ראיות חייב קרבן ביום השמיני [אחר שספר ז' נקיים], ושוחטים וזורקים עליו בשמיני שלו אף קודם הבאת הקרבן דהוי 'מחוסר כיפורים', דשוחטים וזורקים על מחוסר כיפורים. זבה שראתה יום או יומיים היא שומרת יום כנגד יום וטובלת ביום שלאחר הראייה האחרונה ודינה כטבול יום הנ"ל. אם ראתה ג' ראיות, צריכה להמתין ז' נקיים ולאחריהם ביום השמיני חייבת בקרבן [כזב שראה ג' ראיות כנ"ל], ודינה כמחוסרת כיפורים וכנ"ל.

ולגבי טמא שרץ שיכול לטבול ולאכול בקדשים לערב, אך עדיין לא טבל, נחלקו רב ועולא בגמ', דלרב אין שוחטים וזורקים עליו, ולעולא שוחטים וזורקים עליו כיון שבדיו לטבול [ואז יהיה דינו כטבול יום ששוחטים וזורקים עליו]. ומבואר למסקנת הגמ', דסברת רב הוא מחמת דסובר כר' יצחק שפירש הפסוק "איש איש כי יהיה טמא לנפש" שהיו הם טמאי מת שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח ואעפ"כ לא יכלו לשחוט ולזרוק עליהם כיון דעדיין טמאים הם עד מלאת היום השביעי. אמנם טמא שרץ שטבל לטומאתו והרי הוא 'טבול יום', שוחטים וזורקים עליו.

ופסק הרמב"ם [פ"ו ה"א ג' ד'] כרב דאין שוחטים וזורקים על טמא שרץ, וכן הדינים הנ"ל ששוחטים וזורקים על טבול יום ומחוסר כפורים.

ולדעת רש"י ותוס' בסוגיין, וכן דעת הראב"ד [בהשגות שם ה"ב], מה שאין שוחטין וזורקים על טמא מת בשביעי שלו היינו באופן שלא הזו עליו, אך אם הזו עליו וטבל כדין שוחטים וזורקים עליו דינו כטבול יום. אמנם הרמב"ם [שם] סובר, דטמא לנפש חמור מנוגע בשרץ שאפילו אם טבל והזהב עליו בשביעי שלו אין שוחטים עליו הפסח אלא נדחה לפסח שני. ואפילו לדעתו מבואר בדבריו שם דזה דוקא בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אבל אם היה טמא בשאר טומאות מת שאין הנזיר מגלח עליה, כיון שאם אכל קודש בטומאה זו אין חייבין עליה לא כרת ולא קרבן, דין הוא שלא ידחה מפסחו, וע"כ אין שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו, וכשיעריב שמשו אוכל פסחו.

... נדה לאורתא דשביעי הוא דטבלה, עד שמיני דעבדה הערב שמש - לא חזיא. אלא אימא: בשמיני ... נדה איצטריכא ליה, הא קא משמע לן: בשמיני - אין, בשביעי - לא. כדתניא: כל חייבי טבילות טבילתן ביום, נדה ויולדת טבילתן בלילה. דתניא: יכול תהא טובלת מבעוד יום, תלמוד לומר שבעת ימים תהיה בנדתה - תהא בנדתה כל שבעה. ויולדת איתקש לנדה.

וכן נפסק ברמב"ם [פ"א ממקואות ה"ו] ובטוש"ע [יו"ד סי' קצ"ז] שאין לנדה לטבול ביום ז' אלא דוקא בלילה שלאחריו [דהיינו ליל ח']. ופסק הרמב"ם [פ"ו מק"פ ה"ג] ההלכה הנ"ל לגבי פסח שאין שוחטים וזורקים על נדה ביום השביעי מטעם הנ"ל.

דף צ"א

משנה. האונן והמפקח את הגל, וכן מי שהבטיחוהו להוציא מבית האסורים, והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית - שוחטין עליהן. על כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שמה יביאו את הפסח לידי פסול. לפיכך, אם אירע בהן פסול - פטורין מלעשות פסח שני, חוץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחלתו ...

'אונן' פירש"י שמתו מוטל לפניו, וכמ"ד אנינות לילה מדרבנן [אנינות לילה] היינו לילה שאחר יום המיתה. רש"י ברכות ט"ז ב'. ור"ל דמיררי שמת ביום ארבעה עשר ומתו מוטל לפניו בזמן שחיתת הפסח ואינו ראוי עכשיו מדאורייתא, ומ"מ לערב שהוא ליל חמשה עשר שהוא זמן אכילת הפסח כבר יהיה ראוי לאכילת הפסח דאנינות לילה דרבנן.

אמנם ברמב"ם בפיה"מ כתב, ש'אונן' היינו אפילו אם כבר נקבר המת, וכן פירש הרע"ב. ובתוי"ט הוכיח דבריהם מהסוגיא בזבחים [ק' ב'] דיש אנינות ביום מיתה גם לאחר קבורה. וכדבריהם העתיק בליקוטי הלכות.

ומבואר ברש"י, שהחשש בשחיטה על האבל שמחמת זה אין שוחטים עליו בפנ"ע, הוא שמא מחמת צערו יטמא למת ולא יוכל לאכול מן הפסח [וזה לשיתנו הנ"ל דמיררי בזמן שמתו מוטל לפניו שאז יש חשש זה]. אמנם ברמב"ם שם בפיה"מ ביאר, שהחשש באונן הוא שמא לא יאכל דבר לגודל אבלותו ואנחנו שחטנו עליו וחשבנו על אכילתו ויותר הבשר וישרף [ולשיטתו הנ"ל שדין אונן הוא אף אחר הקבורה].

ומבואר בסוגיא לקמן [צ"ח א'], דהדין ששוחטים וזורקים על אונן הוא דוקא כשמת עליו מתו ביום י"ד אחר חצות שכבר חל עליו חובת הקרבת הפסח, אבל אם מת קודם חצות אין שוחטים עליו כלל.

וכן פסק הרמב"ם [פ"ו ה"ט] שאין שוחטים על אונן בפני עצמו בכל אופן [כמבואר במשנה], ואף יחד עם בני חבורה אין שוחטים אם מת המת קודם חצות [כמבואר בגמ' הנ"ל].

גופא: אשה, בראשון - שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני - עושין אותה טפילה לאחרים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אשה - בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון. רבי שמעון אומר: אשה, בראשון - עושין אותה טפילה לאחרים, בשני - אין שוחטין עליה כל עיקר ...

ברמב"ם [פ"ב ה"ד] כתב, שעושים חבורה כלם נשים אפילו בפסח שני, ונראה שנשים חייבות בקרבן פסח ראשון ושני [כדעת ר' יוסי שם], וכן משמע ממה שכתב [פ"א ה"א] אחד האיש ואחד האשה חייבין במצוה זו. אמנם יש ראשונים שפסקו כר' יהודה שבראשון הם חייבות ובשני הם פטורות [עי' בליקוטי הלכות כאן]. ולכו"ע לא קי"ל כר"ש הסובר [שם] שבין בראשון בין בשני פטורות.

דף צ"ב

משנה. אונן טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים. השומע על מתו והמלקט לו עצמות - טובל ואוכל בקדשים ... גמרא. מאי טעמא? - קא סבר: אנינות דלילה דרבנן, וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. גבי קדשים - העמידו דבריהם במקום עשה. השומע על מתו וכו'. מלקט עצמות, הא בעי הזאת שלישי ושביעי! - אימא: שליקטו לו עצמות.

מבואר בגמ' שהוא באנינות דרבנן שאוכל פסחו ואינו אוכל בקדשים, והטעם שבפסח לא החמירו מחמת שלא העמידו דבריהם במקום כרת, אך בקדשים העמידו דבריהם במקום עשה [ואכלו אותם וגו'. רש"י. שהוא עשה גם לבעלים לאכול הקדשים. רש"י לעיל נ"ט א']. והדין הנ"ל לגבי פסח הוא דוקא כשמת לו מת אחר חצות, וכמו שביארנו בדף הקודם.

אמנם מי שליקטו לו עצמות שמתאבל עליהם רק כל אותו היום, א"כ לערב ראוי לאכילת קדשים, ולכך טובל ואוכל בקדשים לערב. וכן פסק הרמב"ם [פ"ו ה"ט].

... גר שנתגייר בערב פסח, בית שמאי אומרים: טובל ואוכל את פסחו לערב, ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר ...

מבואר בגמ', דהמחלוקת היא רק בערל גוי שבא להתגייר, שלדעת ב"ה יש לחשוש שמא עכשיו נגע במת, וכשרואה שלא הצריכוהו טבילה יחשוב שגם לעתיד [אחר שיתגייר] אם יטמא במת אינו צריך טבילה לפסח, ולא ידע שעכשיו גוי הוא ולכן אינו מקבל טומאה. אבל בערל ישראל גם ב"ה מודים שטובל ואוכל פסחו לערב. וכן פסק הרמב"ם [פ"ב ה"ד].

פרק מי שהיה טמא

משנה. מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון - יעשה את השני. שגג או נאנס ולא עשה את הראשון - יעשה את השני ... גמרא. איתמר: היה בדרך רחוקה, ושחטו וזרקו עליו. רב נחמן אמר הורצה, רב ששת אמר: לא הורצה.

'מפקח את הגל' כגון שנפל כותל על אדם והרי הוא מתחת גל של אבנים, ויש חשש שמא הוא מת, ונמצא ששיש חשש שהמפקח את הגל, שמאחיל עליו בגופו, נטמא, ואף על פי כן שוחטין עליו את הפסח, שהרי בינתיים, כל זמן שלא מצאנו מת תחת הגל, הרי הוא בחזקת טהרה. ומבואר במשנה, שאם הוברר שהאדם שנפל עליו הגל מת קודם שחיתה, חייב המפקח על הגל לעשות פסח שני כיון שלא היה ראוי בשעת שחיטה [ובדבר זה חלוק הוא מאונן וכו' שבכל אופן אין צריכים לעשות פסח שני]. ומבואר בגמ', שדין זה הוא דוקא בגל עגול שודאי המפקח האחיל בו על המת, אבל בגל ארוך שיתכן שבשעת שחיטה וזריקה לא האחיל על הטומאה, אי"צ לעשות פסח שני. וכן מבואר ברמב"ם [פ"ו ה"י] וז"ל: אם נודע לו בודאי שהיה טמא בשעת זריקת הדם כגון שהיה גל עגול הרי זה חייב בפסח שני, ואם ספק הדבר ושמא לא היה עומד על הטומאה בעת זריקה ולא נטמא אלא אחר זריקה הרי זה פטור מפסח שני. עכ"ל.

'מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים', היינו שהבטיחו להוציאו לפני ליל ט"ו, ויש חשש שמא לבסוף לא יוציאוהו ולא יוכל לאכול את הפסח, מכל מקום סומכין על כך שהבטיחוהו להוציאו, ושוחטין עליו את הפסח, אך אין שוחטים עליו בפני עצמו.

ומבואר בגמ', דדוקא בבית האסורים של גויים שיש חשש שלא יקיימו דיבורם ולא ישחררוהו אין שוחטים וזורקים עליו בפני עצמו מהחשש שלא יקיימו דיבורם, אך בבית האסורים של ישראל אין חשש זה ושוחטים עליו אפילו בפני עצמו. עוד איתא בגמ', שאפילו בבית האסורים של גויים אם הוא נמצא לפניו מן החומה שוחטים וזורקים עליו אפילו לבדו כיון שיכולים להביא לו בשר הפסח לבית האסורים. וכן נפסק כל זה ברמב"ם [פ"ה ה"ט].

משנה. אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה. ורבי יוסי מתייר ...

ברמב"ם [פ"ב ה"ב] פסק הלכה כר' יוסי דשוחטים את הפסח על היחיד, ומ"מ כתב 'ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על יחיד, שנאמר יעשו אותו'. והקשה הכסף משנה, שמאחר שפסק כר' יוסי מהיכי תיתי לומר שלא ישחט לכתחילה על היחיד, הרי ר' יוסי אפילו לכתחילה מתייר. וכתב בשם ה"ר אברהם בן הרמב"ם, שהרמב"ם לא כתב "אין שוחטין לכתחילה", אלא דרך זירוז שמשתדלין שלא ישחט לכתחילה על יחיד, וסמך בזה על הכתוב שהביא "יעשו אותו". עכ"ד. וכתב ע"ז הכסף משנה, שהקושיא עדיין אינה מתורצת בכך, שאם רבי יוסי מתייר לכתחילה ולא הצריך אפילו לזרז מהדרשא הנ"ל, מנין להרמב"ם לחוש לדבר שלא אמרו ר' יוסי. אבל התירוץ הנכון הוא שדברי הרמב"ם מבוארים לקמן [צ"ה א'] "ורבנן האי יעשו אותו מאי עבדי ליה, מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר לאהדורי מהדינן", ומשמע להרמב"ם דכר' יוסי אתיא, דאילו לר' יהודה הרי אסור לשחוט את הפסח על היחיד כלל.

רב נחמן אמר הורצה - מיחס הוא דחס רחמנא עליו, ואי עביד - תבא עליו ברכה. ורב ששת אמר: לא הורצה, מידתא דחייא רחמנא כטמא ...

מוכח בסוגיא, דלכו"ע חסורי מחסרא והכי קתני "שגג או נאנס או הזיד וכו'", שגם מי שהזיד ולא עשה את הפסח צריך לעשות פסח שני [ועי' להלן צ"ג א' אם כשהזיד בראשון ועשה פסח שני תיקן עונו ופטור מכרת].

בגמ' נחלקו רב ששת ורב נחמן לגבי מי שהיה בדרך רחוקה אם שלח שליח להקריב עליו הפסח אם יצא ידי חובה, ומבואר בגמ' שלדעת רב נחמן יצא ידי חובתו, והדין של דרך רחוקה הוא רק לפוטרו מכרת אם לא עשה הפסח, ולשיטתו לצורך זה כתבה התורה הדין של דרך רחוקה כדי להשמיע שפטור הוא מכרת, ו'טמא' הוא דומיא ד'דרך רחוקה', כי ר"נ לשיטתו [לעיל צ' ב'] ששוחטים וזורקים על טמא שרץ שגם הוא יכל לשלוח ע"י שליח, ולדעת רב ששת מה שנאמר 'דרך רחוקה' הוא לדחותו שאינו יכול לעשות כלל אף אם רוצה לשלוח שליח שישחט עליו, וזה דומיא ד'טמא' כי רב ששת סובר כר"ע דאין שוחטים וזורקים על טמא שרץ, וגם טמא אין יכול לעשותו אף ע"י שליח.

ופסק הרמב"ם [פ"ה ה"ג] כרב ששת שאף אם שחטו וזרקו על מי שהיה טמא או בדרך רחוקה לא הורצה וחייב בפסח שני. וכתב הכסף משנה, שטעמו הוא משום דקי"ל כרב ששת באיסורא. ובליקוטי הלכות הוסיף בזה שרב אשי שהוא בתרא מצדד בגמ' להעמיד המשנה כרב ששת.

ומוכח בסוגיא, דה"ה אונן שצריך לעשות הפסח [כמבואר לעיל צ"ג ב', ובאופן שמת לו מת אחר חצות כדלהלן צ"ה א'], אם לא עשה חייב כרת. וכן פסק הרמב"ם [שם ה"ט].

דף צ"ג

תנו רבנן: חייב כרת על הראשון, וחייב כרת על השני דברי רבי. רבי נתן אומר: חייב כרת על הראשון, ופטור על השני. רבי חנניא בן עקביא אומר: אף [על] הראשון אינו חייב כרת אלא אם כן לא עשה את השני. ואזדו לטעמיהו, דתניא: גר שנתגייר בין שני פסחים, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים - חייב לעשות פסח שני. דברי רבי. רבי נתן אומר: כל שזקוק לראשון - זקוק לשני, כל שאין זקוק לראשון - אין זקוק לשני ...

אם פסח שני תלוי בפסח ראשון או שהוא מחייב בפני עצמו

מבואר בהמשך הגמ', שלדעת רבי חייב כרת על פסח ראשון ושני כל אחד בפני עצמו אם הזיד ולא עשה ואין הם תלויים זה בזה כלל, ולכן אף אם שגג בראשון והזיד בשני חייב כרת, ולדעת רבי נתן אם הזיד בראשון חייב אף אם שגג בשני, אך אם שגג בראשון והזיד בשני פטור כיון שאף שהראשון לא תלוי בשני מ"מ השני תלוי בראשון, ואם

בראשון היה אנוס לא שייך לחייבו כרת על השני, ולדעת ר' חנניא בן עקביא שניהם תלויים זה בזה, ואף אם הזיד בראשון ושגג בשני פטור.

עוד מבואר בגמ', שהמחלוקת הנ"ל בין רבי לר' נתן תלויה במחלוקתם בדין מי שלא היה בר חיובא בפסח ראשון ועד פסח שני נהיה בר חיובא [גר שנתגייר וקטן שהגדיל], שלדעת רבי פסח שני מחייב בפני עצמו [לשון הגמ' דגל בפני עצמו], ולדעת ר' נתן כיון שלא היה חייב בראשון אינו חייב בשני.

וברמב"ם [פ"ה ה"ב] פסק, דמי ששגג או נאנס בראשון והזיד לא הקריב בשני, חייב כרת, והיינו כדעת רבי. אבל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון, אף על פי שהזיד בשני אינו חייב כרת, שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת. והשיג הראב"ד, שזה סותר דבריו הראשונים שאף ששגג בראשון חייב כרת אם הזיד בשני ומאי שנא טמא ודרך רחוקה והזיד בשני משוגג או נאנס בראשון והזיד בשני, ועוד השיג על מה שפסק בתחילה כרבי, שהרי גם ר' נתן וגם ר' חנניא בן עקביא חולקים עליו. ובכסף משנה האריך להסביר טעמו של הרמב"ם למה פסק כרבי.

ועל מה שהקשה הראב"ד שהרמב"ם סותר את דבריו שמחלק בין מי שנאנס למי שהיה טמא ובדרך רחוקה, הביא הכסף משנה, שברמב"ם בפיה"מ ביאר מה ששינוי "שגג או נאנס ולא עשה את הראשון" - יעשה את השני. אם כן למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה - שאלו פטורין מהכרת, ואלו חייבין בהכרת, שמי ששגג או נאנס בפסח ראשון והזיד בשני חייב כרת וע"ז אמרו שבאלו חייבים בכרת, אך מי שהיה טמא או בדרך רחוקה התורה כבר פטרתו מכרת, שהרי נאמר "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וגו'" שרק הוא חייב כרת ולא הטמא ומי שהיה בדרך רחוקה אף אם הזידו בשני, ובזה אין מקום להשגת הראב"ד. עכ"ד הכסף משנה. וע"ע באבי עזרי כאן מש"כ בזה.

עוד כתב הרמב"ם [שם ה"ז]: גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייבין לעשות פסח שני [כדעת רבי], ואם שחטו עליו בראשון פטור [עי' מה שהבאנו בזה לעיל בדף ס' בהקדמה להלכות קרבן פסח].

והגר"י פערלא בספרו על הרס"ג [ח"א עשה נ"ז], הביא שיש עוד כמה ראשונים שסוברים שאין חיוב כרת על השני, ודלא כהרמב"ם שפסק כרבי, עיי"ש. ובליקוטי הלכות הביא ב' הדעות בזה.

באופן שהגאולה תהיה בין שני פסחים אם נוכל להקריב קרבן פסח בפסח שני

בגמ' לעיל [ס"ו ב' ס"ז א'] בדין שאם רוב ציבור טמאים בפסח ראשון עושים הפסח בראשון ואינם נדחים בפסח שני, שהמקור לדין זה הוא מה שנאמר "איש איש כי יהיה טמא לנפש" איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נידחין לפסח שני. ומשמע קצת מזה שיש הלכה שהציבור אין נדחים לפסח

שני. אמנם יש מקום לומר שהכונה שאינם חייבים להידחות ויכולים לעשות בראשון, אך אם לא עשו בראשון יעשו בשני.

עוד איתא לעיל [פ' ב'] היו שלישיתן זבין ושלשיתן טהורין ושלשיתן טמאי מתים, אמר רבי מני בר פטיש, אותן טמאי מתים אינן עושין לא את הראשון ולא השני וכו', בשני לא עבדי נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוה להו רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני, ע"כ. וגם מזה משמע שיש הלכה שהציבור אין נדחים לפסח שני. אמנם גם את זה יש לדחות עפ"י דברי הצ"ח שהבאנו שם, שכתב שכל הציבור בזה הוא רק אם באו כולם לירושלים, א"כ עכ"פ באופן שרוב עם ישראל לא יהיה בירושלים יוכלו המיעוט שם לעשות הפסח, ועי' להלן [וע"ע בספר אבני שהם סימן ע"ז ובשו"ת יוסף אומץ להחיד"א סי' ו'].

ובמנחת חינוך [מצוה ש"פ אות י"א] הביא דברי הצ"ח הנ"ל, וכתב, שאף אם רוב ישראל לא באו לעשות פסח ומיעוט עשו אותם הרוב שהיו בדרך רחוקה, עושים השני, כי לא נתחייבו כלל בפסח ראשון ובפסח שני נתחייבו, והוי ליה כאלו הרבה גרים נתגייירו חייבים בפסח שני, שעיקר דין זה של מיעוט ורוב גזה"כ הוא רק בעומדים כאן ויכולים לעשות הפסח וכנ"ל, וא"כ נראה ברור, אם יבנה הבית במהרה בימינו בין ב' הפסחים, א"כ כל ישראל חייבים לעשות פסח שני כמו גרים הרבה, ואני כותב זה בין שני הפסחים יה"ר שיבנה מהרה קודם פסח שני ונזכה ונעשה הפסח שני, אמן ואמן. שוב אחר זמן רב ראיתי בירושלמי [בפירקין] שהוא פלוגתא דתנאי אם יבנה בהמ"ק בין פסח ראשון לשני אם יקריבו ישראל פסח שני. עכת"ד המנחת חינוך. וע"ע בשו"ת זכרון יוסף [ח"א סי' קס"ו] שנראה ג"כ שסובר שאם יבנה הבית בין ראשון לשני יעשו הפסח בשני.

והנה ביאר שם המנחת חינוך, שהכלל הוא שהעיקר תלוי בחשבון דפסח ראשון אם הם מיעוטים נדחו אף דנתרבו ועושים פסח שני, ואם הם רוב או מחצה לא חל עליהם חובת פסח שני אף דנתמעטו, ולכן באופן הנ"ל שנבנה הבית בין ראשון לשני ובפסח ראשון לא היו רוב ישראל יכולים לעשות הפסח לא שייך בזה הדין הנ"ל שציבור לא עבדי בשני. ובספר אבי עזרי [פ"ה ד'] חלק על דבריו וכתב שודאי הכל תלוי בפסח שני [והבאנו נידון זה לעיל דף פ'], ולדבריו שם אם בפסח שני הם רוב ציבור לא עבדי, ולא איכפ"ל מה שבזמן פסח ראשון היו מיעוט. עכ"ד. ויל"ד לפי זה שאם יבנה הבית בין פסח ראשון לשני שלא יקריבו בשני. וכן בהגהות שם על המנחת חינוך הביאו בשם ספר הר המוריה שאם הגדילו הרבה קטנים או נתגייירו הרבה גרים בין הפסחים ונעשה המיעוט שלא עשה הראשון לרוב, שאינם עושים פסח שני.

משנה. איזו היא דרך רחוקה? מן המודיעים ולחוץ, וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: מאיסקופת העזרה ולחוץ. אמר ליה רבי יוסי: לפיכך נקוד על ה', לומר לא מפני שרחוק ודאי, אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ. גמרא. אמר עולא: מן המודיעים לירושלים חמשה עשר מילין הוא ... גופא, אמר עולא: איזה הוא דרך רחוקה - כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה. ורב יהודה אמר: כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה.

ברמב"ם [פ"ה ה"ט] פסק, דמי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה, היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת. והיינו כדעת ר"ע וכשיטת עולא.

... סבר לה כי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כמה מהלך אדם ביום - עשרה פרסאות. מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשת מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים חמשת מילין ...

כמה זמן הוא שיעור 'מיל' המוזכר בגמ' בכמה מקומות

ראינו"א להאריך קצת בביאור ענין החשבון של שיעור הדקות בהילוך מיל. דהנה לדעת עולא ור' יוחנן מבואר בגמ', כמה מהלך אדם ביום עשר פרסאות, מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשת מילין, משקיעת החמה עד צאת הכוכבים חמשת מילין, ולהלן [צ"ד א'] מותבין מבריתא רבי יהודה אומר וכו' כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, מעלות השחר עד הנץ החמה ארבעה מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין, ומתבאר דר' יהודה לא פליג אעולא בזה דמהלך אדם ביום הוא עשר פרסאות, רק פליג אשיעור הזמן שבין עה"ש לנה"ח ובין שקיה"ח לצה"כ.

ובגמ' קאמר תיובתא דעולא, וכן נשאר למסקנה לפי גירסתנו בגמ', אך יש שגרסו דהלכה כעולא וכמו שיתבאר.

והנה יש כאן ג' אפשרויות בד' הגמ' איך למעשה לשער המיל, ונבארם:

א. אם נפסוק כדעת עולא, דהשיעור הנשאר בין הנה"ח לשקיעה הוא ל' מיל [דהיינו בלי הזמן שבין עה"ש לנה"ח ובין שקיעה"ח לצה"כ], והיינו כשהיום והלילה שוה, ונאמר דזהו י"ב שעות שיש ביום, ולפי"ז 12 שעות היום שהם 720 דקות, צריך לחלק ל 30 מילין, וא"כ הוא עולה ל 24 דקות למיל, וזה אם נחשב י"ב שעות היום מהנץ החמה עד שקיעת החמה.

א הבאנו כבר עניין זה בהערה לסיכום בשבת דף ל"ד ולעיל דף מ"ו, אך באמת כאן הוא עיקר העניין.

ב. אם נפסוק כהברייטא דמעלות השחר להנץ יש 4 מילין, וכן מהשקיעה לצאת הכוכבים, ונשאר בין הנץ החמה לשקיעת החמה 32 מילין, א"כ צריך לחלק ה 720 דקות ל 32 מילין, וא"כ הוא עולה ל 22.5 דקות למיל.

ג. שמא חישוב הי"ב שעות הם מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ואז נחלק ה 720 דקות ל 40 מילין, וא"כ הוא עולה ל 18 דקות למיל.

ובשו"ע סי' תנ"ט ס"ב איתא דשיעור מיל [לענין הנחת בצק בלא עסק דאיתא בגמ' פסחים מ"ב א' דנעשה חמץ בשיעור מיל] היינו רביעית שעה וחלק עשרים משעה [והיינו כיון דיש בשעה 60 דקות א"כ רביעית (15) ואחד מעשרים (3) הוא 18 דקות] וכתב בבאור הגר"א דזהו החשבון הוא לפי י' פרסאות ביום, והוא מתרומת הדשן, וכתב ע"ז הגר"א דהוא שגגה גדולה, דכל התוכנים כתבו ד"ב שעות היום והלילה בימות תשרי וניסן שהימים והלילות שוים - היינו מהנה"ח עד השקיעה, וכן בקו השוה שהימים והלילות שוים הוא כנ"ל מהנץ לשקיעה, ושיעור ד' פרסאות הוא מעה"ש עד צה"כ, ומצה"כ לעה"ש הוא ט"ו שעות, ולכן כתב דעיקר כדברי האומרים דצריך לחשב לפי שיעור המילים שבין הנץ לשקיעה, והביא מש"כ הרמב"ם בפיה"מ פ"ג דפסחים דשיעור מיל הוא שני חומשי שעה, [והיינו 24 דקות כפי' א'] וכ"כ הרע"ב שם, והרמב"ם לשיטתו [בהל' קרבן פסח פ"ה] דהלכה כעולא, וכ' שם דאפשר גירסא אחרת היתה לו דלא איתותב, והביא דהרמב"ם כפי' המשניות בברכות פ"א כתב דמעה"ש עד נה"ח הוא שעה וחומש, ועוד סתירה אחרת ששם ס"ל ד"ב שעות הוא מעה"ש עד שקיעה"ח, [והיינו 72 דקות, ובחשבון המילין הוא 18 דקות למיל וכפי' ג'], אך הגר"א בעצמו לא ניח"ל בזה, וס"ל דודאי הי"ב שעות הם מהנה"ח לשקיעה"ח, וגם לא ניח"ל במש"כ הרמב"ם לפסוק כעולא אחרי דאיתותב לפי גרסתינו, ולכן כתב הגר"א וז"ל: "ואין לך אלא כמו שכתבתי דהחשבון מנה"ח עד שקיעת החמה י"ב שעות, ומיל ג' שמינית [ר"ל 22.5 דקות למיל וכפי' ב'] ומעלות השחר עד נץ החמה שעה ומחצה [ר"ל 4 מיל דלחשבון זה של 22.5 למיל, עולה 90 דקות ל 4 מיל שהם שעה ומחצה]"

אמנם אחר הדברים האלו, כתב הגר"א לישב דברי הרמב"ם שכתב דמיל הוא 18 דקות, דלשיטתו לר' יהודה השיעור דעשר פרסאות ביום הוא מלבד השיעור דד' מילין מעה"ש לנה"ח ומשקה"ח לצה"כ, ולפי"ז כתב דנצטרך לומר דגמ' פריך על עולא בתרתי - חדא דשיעור עשר פרסאות הוא בלא הזמנים הנ"ל, ושנית דזמנים הנ"ל אינם ה' מילין אלא ד' מילין. דעיקר מה שמעמיד הגר"א בדבריו, שלא יתכן ש"ב שעות הם מעה"ש לצה"כ אלא בהכרח מהנה"ח עד שקיעתה, ולכן הגר"א בתחילת דבריו ע"ד התרומת הדשן דהוא שגגה גדולה, היינו מכיון דלדבריו חישוב הי' פרסאות מעה"ש לצה"כ ובהם חילק הי"ב שעות, וזה אין נכון לדעת הגר"א כנ"ל.

העולה מדברי הגר"א, דבתחילה כתב כדיעה ב' דמיל הוא 22.5 דקות, ואח"כ כתב לישב מש"כ הרמב"ם בפיה"מ דברכות כפי' ג' דמיל הוא 18 דקות, אבל לא ניח"ל במש"כ בפיה"מ דפסחים כפי' א' דהוא 24 דקות.

ובמשנה ברורה [סי' תנ"ט סקט"ו ובביה"ל ד"ה הוי] הביא דיש חולקים על השו"ע דכתב דשיעור מיל הוא 18 דקות, ולידהו שיעור מיל הוא 24 דקות, ויש מבעלי סברא זו דס"ל דהוא 22.5 דקות, וראוי להחמיר לא להשאיר החמץ 18 דקות בלא עסק, ובהפסד מרובה יש לסמוך עכ"פ שמיל הוא 22.5 דקות. ולענין מליחה דשיעורו ג"כ הוא כדי הילוך מיל, אין להקל אלא"כ שהה 24 דקות או עכ"פ 23 דקות. [וע"ע מש"כ בסי' רס"א סקט"ג ובשעה"צ סק"כ וכ"א].

ובחזון איש [או"ח סי' י"ג אות א'] פסק לגמרי כהשו"ע דשיעור מיל הוא 18 דקות, ודחה לגמרי השיטות של 22.5 ו 24 דקות. [ובדבריו הבין החזו"א את דברי הגר"א שגם הוא בסוף דבריו קיים דוקא שיטה זו של 18 דקות, אך היה מקום לומר דהגר"א לא נתכון לפסוק כך ולחזור בו, אלא רק ישב בהכי את הרמב"ם, ועי' בס' "אורות חיים" עמ' קס"ג-קס"ו מש"כ בזה].

דף צ"ד

תנו רבנן: היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים, יכול יהא חייב - תלמוד לומר ובדרך לא היה, והלה היה בדרך. היה עומד לפני מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו, יכול לא יהא חייב - תלמוד לומר ובדרך לא היה - והרי לא היה בדרך.

פירש"י, שרצה להביא בניו ובני ביתו בעגלות וקרונות, וחייב כרת כיון משום שהיה צריך לעזוב בני ביתו וללכת לשחוט הפסח לבדו.

אמנם ברמב"ם [פ"ה ה"ט] כתב: הלך ולא הגיע מפני שעכבוהו בהמות בדחקם, או שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבן, הרי זה אנוס, ואינו בדרך רחוקה. עכ"ל. ולכאורה הוא סותר למה שמבואר בסוגיא, וכן הראב"ד שם השיג עליו ש"אינו תופס דרך הגמרא", וכתב הכסף משנה, שנראה שהרמב"ם מפרש דברי הגמ', "יכול לא יהא חייב כרת" אם הזיד ולא עשה את השני כדין מי שהיה בדרך רחוקה כיון שנתעכב בדרך, "ת"ל ובדרך לא היה, והרי לא היה בדרך" כלומר אף על פי שנתעכב בדרך כיון שעכבו לא היה מחמת מרחק הדרך אין לו הדין של דרך רחוקה, ולכן אם הזיד ולא עשה את השני חייב כרת [ר"ל, והרמב"ם לשיטתו בזה שסובר שמי שהיה בדרך רחוקה בראשון, אף אם הזיד בשני אינו חייב כרת, וכמו שהבאנו למעלה].

ומה שכתב הרמב"ם במי שהיה חולה ברגליו בירושלים שאי"ז קרוי דרך רחוקה, הביא הכסף משנה, שמקורו הוא מירושלמי בפירקין [הלכה ב'].